

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ” - БИТОЛА

Б И Л Т Е Н

Бр. 468

ГОДИНА XXXX, Битола, 01.04.2020 година

Издание на Универзитетот „Св. Климент Охридски”- Битола

Одговорен уредник

М-р Офелија Христовска
Генерален секретар

Редакциски одбор

Проф. д-р Гордана Трајкоска, проректор
Економски факултет-Прилеп

Проф. д-р Љупче Кочоски, проректор
Факултет за биотехнички науки – Битола

Проф. д-р Игор Неделковски, проректор
Факултет за информатички и комуникациски
технологии-Битола

Проф. д-р Марјан Ѓуровски, проректор
Факултет за безбедност-Скопје

Д-р Елена К. Ристоска, советник

Уредник

Д-р Елена К. Ристоска

Умножено на електронски печатар на Универзитетот
„Св. Климент Охридски” – Битола

СОДРЖИНА

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ-КИЧЕВО

Рецензија на учебникот „Јавна и државна администрација“ од авторот д-р Дејан Витански	1
Рецензија на монографијата „Теории во криминологијата“ од авторката д-р Ангелина Станојоска	9

ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ-СКОПЈЕ

Извештај од Комисија за оценка на докторскиот труд од кандидатката Валентина Блажевска Андоновска	13
--	----

Со одлука на Ректорската управа на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола (бр. 14-258/19-1 од 26.02.2020 година), а врз основа на членот 103 точка 8 од Законот за високото образование, членот 16 став 4 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, и предлог-одлуката од Наставно-научниот совет на Правниот факултет-Кичево (бр. 02-112/13 од 12.02.2020 година), за рецензенти на основниот учебник на авторот д-р Дејан Витански беа избрани проф. д-р Ристо Речкоски и проф. д-р Јове Кекеновски.

РЕЦЕНЗИЈА
на трудот „Јавна и државна администрација“
од авторот д-р Дејан Витански

На предлог на Правниот факултет – Кичево, а со одлука на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола определени сме за рецензенти на трудот „Јавна и државна администрација“ од авторот д-р Дејан Витански. Изразувајќи благодарност за искажаната доверба, имаме чест и задоволство на Наставно - научниот совет на Правниот факултет – Кичево да му го поднесеме следниот:

РЕЦЕНЗЕНТСКИ ИЗВЕШТАЈ

1. Општи податоци за трудот

1.1. Обем, содржина и структура на трудот

Трудот „Јавна и државна администрација“ од авторот Дејан Витански е пишуван на 721 страници текст, во В5 формат, фонт Times New Roman, големина на фонт 12, единечен проред. Пописот на библиографски единици брои 212 извори класифицирани како: книги, научни и стручни трудови, докторски дисертации и магистерски тези, меѓународни документи, закони и публикации.

Трудот е систематизиран во еднаесет глави кои се логично поврзани и претставуваат компактна целина. Главите се функционално разработени, поделени на повеќе делови и подделови, кои ја овозможуваат нивната поголема прегледност. Текстот овозможува постепено и детално воведување на читателот во материјалот, со што ќе му се олесни преминувањето од еден на друг аспект на административната наука.

Во првата глава, се детектираат предметното обележје и идентитетските атрибути, кои го сочинуваат битието на административниот ентитет. Во овој контекст, авторот наведува дека јавната администрација како научна дисциплина има своја автентична, посебно рафинирана и диференцирана предметна материја околу која гравитира и истата претставува нејзина водилка во научно-истражувачките потфати и во исполнувањето на нејзината примордијална мисија. Поаѓајќи од јасно издиференцираниот предмет на

истражување, научниот апарат, научната терминологија, методи и научен приод, авторот констатира дека јавната администрација ги поседува сите квалификации и ги исполнува неопходните критериуми за нејзино позиционирање во семејството на општествени науки.

Во оваа глава, се наведуваат и елаборираат и методите со кои се користи јавната администрација во проучувањето на предметната материја, при што посебен акцент се става на: правниот (догматски, егзегетски), социолошкиот, историскиот и компаративниот метод во истражувањето и осознавањето на административно-правните односи, институти и категории. На крајот од овој дел, се обработуваат материјалните извори – односите што се воспоставуваат во општествената стварност меѓу субјектите во административно-правниот сообраќај и формалните извори, со посебен осврт на Уставот, законите, подзаконските општи правни акти, управно-судската практика и сл.

Во втората глава, длабински, екстензивно и суштински се определуваат поимите јавна и државна администрација во формална (организациска) и во материјална (функционална) смисла и се врши прецизно разграничување/дистинкција меѓу нив. Во овој сегмент, авторот преку наведување многубројни дефиниции на еминентни светски автори од оваа област врши компаративен приказ на организациско-структуралната профилираност и на функционалната етаблираност на административните системи во повеќе земји, со што собира релевантна граѓа за воспоставување на контурите на јавната администрација, а на крајот востановува своја дефиниција и ги определува супстанцијалните елементи на администрацијата. Притоа, истражувачкиот порив и аналитичкото внимание на авторот се сосредоточуваат на поимите административна организација, административен орган како основен елемент во структурата на администрацијата, принципите на формирање на административните органи, како и на шареноликиот мозаик административни органи класифицирани во соодветни групи со користење на соодветни и релевантни критериуми за нивно класифицирање. Во овој дел, посебен акцент е ставен и на органите на државната управа во Република Северна Македонија и на нивните надлежности согласно актуелната уставна и законската регулатива, на нивната положба и значење во рамки на политичко-правниот систем на државата.

Значаен дел од втората глава е посветен на јавните служби како посебно и квалитативно издиференцирани ентитети, кои го сочинуваат битието на јавниот сектор и чија примордијална мисија се состои во пружање јавни услуги на граѓаните со кои се задоволуваат нивните секојдневни потреби во различни сегменти на општествениот живот, како на пример, во областа на: образованието, науката, здравството, социјалната заштита, културата итн. Во оваа насока, се обработуваат организационите облици на јавните служби: јавните установи и јавните претпријатија. Исто така, авторот детално се осврнува и концизно ги разработување разните модалитети или облици на пружање јавни услуги, како: концесиите, јавно-приватните партнерства и сл.

Во третата глава, најпрво, се определуваат поимот на административна функција и елементите на административната функција: креирањето и поднесувањето предлози до легислативните и до егзекутивните органи за преземање одделни мерки или за утврдување на правците на водење на економската, социјалната, образовната и културната политика, чие што операционализирање и е доверено на јавната администрација, подготвувањето прописи и други општи акти за Собранието и за Владата врз основа на нивно барање, но и по сопствена иницијатива, кога врз основа на состојбите што перманентно ги следат, административните органи ќе го почувствуваат вистинскиот момент за подготовка на такви акти; доставувањето информации, односно информирањето од страна на јавната

администрација на законодавниот орган и на Владата, како и доставувањето информации од јавен карактер со кои располагаат на граѓаните и правните лица. Во овој дел, авторот се осврнува на извршувањето како најбитен елемент на административната функција и на супстанцијалните елементи што го сочинуваат извршувањето, како што се: планирање, организирање, командување, координирање и контрола.

Во рамки на третата глава, авторот длабински и квалитативно ги обработува авторитативните дејности на административните органи преку кои се остваруваат прерогативите на власт. Во овој контекст, значајно место во трудот заземаат: спроведувањето на утврдената политика; непосредното извршување на законите и другите општи прописи како една од основните функции на административните органи, што се манифестира низ следниве модалитети 1. донесување на решенија во административна постапка; 2. донесување на поединечни акти надвор од административна постапка; 3. вршење на нормативна дејност; и 4. вршење на административни дејства и преземање на административни мерки. Во овој сегмент, авторот целосно се фокусира на решавањето административни предмети како основна, оригинална дејност на административните органи и на организациите кои вршат јавни овластувања, која правно се манифестира во донесувањето конкретни акти или решенија со кои се одлучува за правата, обврските и правните интереси на граѓаните и правните лица. Исто така, апострофот се става и на административно-правните односи, како еден од основните елементи во мозаикот на правните односи. Во овој дел се изнесуваат и елаборираат посебните обележја (*differentia specifica*) на административно-правните односи *vis-a-vis* другите правни односи.

Во четвртата глава, авторот се посветува на креирањето и издавањето административни акти, што претставува исклучително важна дејност на администрацијата. Според него, административните акти се есенцијален елемент на правната компонента во функционирањето на администрацијата и без нив не може да се почувствуваат импулсот, творештвото, креативноста и инвентивноста на државното управување. Во овој дел, низ широкоаголен поглед се анализира нормативната дејност на административните органи, односно донесувањето на подзаконски општи правни акти со кои се доработуваат и конкретизираат општите (апстрактните) одредби содржани во законите со цел да се овозможи нивно успешно применување и оживотворување во реалниот живот. Од подзаконските акти, авторот преку теоретски пристап, но и со изложување на практични и сликовити примери целосно ги расветлува, доловува и навлегува во срцевината на: уредбите, правилниците, наредбите, упатствата итн.

Покрај нормативната дејност, односно донесувањето општи подзаконски акти, во оваа глава детално се разработуваат конкретните административни акти-решенијата со кои секојдневно органите и јавните институции одлучуваат за признавање права или за определување обврски на граѓаните и правните лица. Во контекст на решенијата, авторот наведува голем број дефиниции и определби на релевантни теоретичари во поглед на поимот, елементите, иманентните обележја, како и видовите на решенија: позитивен и негативен акт; конститутивен и декларативен акт; дискрециони и со закон врзани административни акти, единствени и збирни или колективни акти; решение за главна работа, делумно решение, дополнително решение и привремено решение; решенија кои се донесуваат по службена должност и решенија кои се донесуваат по предлог на странка; писмено, усно и решение во вид на забелешка на спис; ништовни и рушливи акти; и конечни, правосилни и извршни решенија.

Во рамки на четвртата глава, се опфатени и материјалните акти, односно збирот на многубројни и разновидни поединечни акти и дејства, кои администрацијата ги донесува или извршува, а кои не произведуваат непосредно правно дејство. Притоа, се наведува дека за разлика од управните, материјалните акти и дејства не предизвикуваат никакви правни последици, но можат да послужат како основа за остварување на одредени правни ситуации или за одредување на содржината на одделни правни односи. Во контекст на материјалните акти, авторот се задржува на: 1. Материјалните акти на документирање; 2. Материјалните акти на известување; 3. Материјалните акти на примање изјави; и 4. Принудните работи. Во последниот дел од оваа глава, се истражуваат, проучуваат и објаснуваат административните договори, како посебен вид акти на администрацијата и правни институти *suī generis*, односно како двострани акти од јавно-правен карактер со автентична природа. Покрај поимното определување и наведувањето на суштинските карактеристики на овој вид договори, се изнесува и разликата меѓу административните договори и управните акти, како и меѓу административно-правните договори и граѓанско-правните договори.

Во петтата глава, авторот најпрво го определува поимот кадрови на администрацијата. Потоа, пристапува кон детерминирање на поимите државен службеник и јавен службеник во формална (организациона) и материјална (функционална) смисла. Преку конкретни и пластични примери, се врши разграничување меѓу поимите државен и јавен службеник, како и дистинкција меѓу службениците и политичките функционери. Во овој контекст, преку компаративен приказ на правната регулатива, како и со изнесување на бројни референци од еминентни теоретичари, авторот ја изнесува организациската поставеност и функционалната димензија на државните и јавните службеници во повеќето европски држави, а на крајот се посветува и врз службеничкиот систем на Република Северна Македонија. Во оваа насока, се истражуваат и статусот, селекцијата, класификацијата, правата и обврските, одговорностите, оценувањето, стручното усовршување, системите на плати и унапредување на службениците во повеќето европски држави, со посебен осврт на Република Северна Македонија. Истражувачкиот порив и аналитичкото внимание на авторот, посебно се насочени кон кадровската политика како клучна алка за кохезивноста и компактоста на административниот механизам. Во овој дел, длабински и екстензивно се анализираат и обработуваат системите за селекција на административните службеници: *spoils* систем (систем на политичка регрутација и патронажа) и *merit* систем (систем на заслуги и компетенции). Исто така, авторот се фокусира и осврнува на: системот на кариера и системот на работни места, во поглед на унапредувањето на службениците.

Во шесттата глава, се детектира жариштето на општествено-патолошките појави кои се манифестираат и рефлектираат во административното функционирање. Тука, во прв план, се изнесува корупцијата како социо-патолошка појава, која ги разјадува сите пори на општественото ткиво, ги инфицира и атрофира виталните органи на државниот организам и предизвикува повеќеслоевити и далекосежни негативни импликации. Според авторот, таа е „злокобна“ болест, која вирулентно метастазира низ целиот државно-административен организам, попречувајќи го нормалното извршување на неговите витални функции. Во овој сегмент, акцентот се става на административната корупција, причините кои ја генерираат корупцијата, како и на широкиот спектар на системски, институционални, комплементарни, меѓусебно зависни и надополнувачки мерки со чија реализација ќе се амортизираат мултидимензионалните последици од корупцијата и ќе се спречи ерозијата на административниот систем и на општествениот поредок воопшто. Во

оваа глава, покрај корупцијата, авторот маестрално ни ја предочува и доловува „грдата“ слика на бирократијата. Тој, во рамки на овој труд, терминот бирократија најчесто го користи во негативна, пејоративна конотација, а бирократите ги перцепира и претставува, пред се, како ригидни, бавни, индиферентни, крути, неекономични, неинвентивни, бездушни, препотентни, и има изострен критички став кон нивната работа и однесување. Во овој дел, се нагласува дека бирократијата и администрацијата не се истоветни поими односно идентични категории, и во таа смисла се врши разграничување меѓу тие два поима.

Седмата глава е посветена на контролата, како една од клучните алки на административниот синџир. Во оваа насока, се нотираат и изложуваат облиците на контрола над административните организации, а посебно внимание се посветува на правната контрола над администрацијата. Во рамките на оваа глава, акцентот се става на видовите управен (административно-правен надзор): дополнителен или репараторен надзор; претходен или превентивен надзор; инспекциски надзор; инстанционен надзор и службен надзор. Покрај овие видови, авторот длабински, екстензивно и суштествено ја објаснува и управно-судската контрола над конкретните и конечните административни акти-решенија. Во овој сегмент, се изнесуваат значајни информации и релевантна граѓа од компаративната практика во поглед на функционирањето на управното судство. Освен видовите на правна контрола, во седмата глава се обработуваат и политичката контрола, односно контролата на владата од парламентот, како и контролата над администрацијата од страна на омбудсманот.

Во осмата глава, фокусот е ставен врз реформата на јавната администрација. Преку изнесување реформски концепти и модалитети од компаративната практика, но и преку изложување на сопствени мислења, сугестии и препораки, интенцијата на авторот е да се „ресетираат и декодираат“ државните органи и јавните институции и да се зацврстат нивните организациско-функционални и персонални капацитети, односно отстранување на аномалиите и дисфункционалностите во јавниот сектор на Република Северна Македонија и воспоставување на посовршени стандарди како „семе“ за зголемување на ефикасноста, ефективноста и одговорноста.

Реформата на администрацијата се согледува од организациски, функционален и персонален аспект. Во овој дел, се елаборира значењето на реформата, како и мотивите и целите за спроведување на реформите. Авторот ги изнесува иманентните обележја на пет стратегиски правци за реформа на администрацијата: правно-легалистичката стратегија; експериментално-проективната стратегија; компензаторно-партиципативната стратегија; организационо-процесната стратегија и стратегијата на новиот систем на јавно управување (New public Management).

Во рамки на осмата глава, се доловува и суштината на Европскиот административен простор, која ја сочинуваат основни институционални решенија, процеси, заеднички управни стандарди и вредности на административната служба, кои се инкорпорирани во административните системи на членките на Европската Унија. Поконкретно, се разработуваат принципите кои го сочинуваат супстратот на националните законодавства на европските држави, како што се: законитост; предвидливост и недискриминација; ефикасност, ефективност и економичност; одговорност; транспарентност; сервисна ориентација и сл. Во овој дел, авторот се осврнува и на *Acquis Communautaire*, односно прифаќањето на заедничките придобивки и вредности на Европската унија, како и на трите типа *acquis*: нормативен, судски и политички. Во овој контекст, се нотира дека

нормативниот *acquis* ги опфаќа основачките договори и нивните измени и дополнувања, Договорот за ЕУ и прифатените мерки во рамките на вториот и третиот столб на ЕУ, актите донесени од институциите на ЕУ, договори од сферата на надворешните односи и сл. Судскиот *acquis* се однесува на јуриспруденцијата на Европскиот суд на правдата. Политичкиот *acquis*, пак, ги вклучува декларациите, резолуциите, принципите и насоките усвоени од страна на Европскиот совет и заедничките спогодби на државите-членки во однос на развојот на Унијата.

Во деветтата глава, авторот ги истражува, проучува и објаснува есенцијалните принципи кои ја сочинуваат анатомијата на административниот „организам“. Во овој дел, се обработуваат фундаменталните начела кои се рефлектираат или доаѓаат до израз во вршењето на дејностите за кои се овластени административните органи и јавните служби. Конкретно и прецизно се разработуваат: принципот на законитост; принципот на еднаквост, непристрасност и објективност; принципот на пропорционалност; принципот на материјална вистина; принципите на хиерархија и субординација; принципот на самостојност; „3E“ административните принципи: ефикасност, ефективност и економичност; принципот на одговорност и видовите на одговорност; и принципот на транспарентност.

Во десеттата глава, најпрво се врши етимолошко и појмовно определување на етиката. Во овој контекст, се изнесуваат многубројни определби на еминентни автори од оваа област, а на крајот самиот автор на трудот востановува своја дефиниција и ги детерминира супстанцијалните елементи кои го сочинуваат битието на етиката. Потоа, акцентот се става на административната и службеничката етика како збир на општо прифатени општествени правила, принципи и стандарди до кои треба да се придржуваат службениците во извршувањето на пропишаните должности. Во овој домен се опфатени: стандардите на однесување на службениците спрема работата што ја извршуваат, спрема луѓето со кои работат и соработуваат (колегијалност и кооперативност), спрема граѓаните и правните субјекти со кои доаѓаат во контакт, како и спрема организацијата во чии што рамки работат. Во рамки на оваа глава, значајно место заземаат и етичките кодекси со кои се поставуваат контурите на ефикасно, чесно и професионално однесување, а се користат и како механизам за спречување и превенирање на корупцијата. Притоа, авторот прави разграничување меѓу кодексите на однесување и кодексите на работење, односно наведува дека за разлика од кодексите на однесување во кои се опишуваат насоките кои претставуваат водилка и патоказ на вработените да дејствуваат на одреден начин, кодексите на работење се наменети повеќе за клиентите, поставувајќи ги стандардите кои клиентите имаат право да ги очекуваат.

Во единаесеттата глава, авторот мошне опсежно и квалитативно се посветува на според него, крвотокот на административниот систем, односно стожерниот принцип кој ја сочинува физиономијата на современите административни ентитети – принципот на сервисна ориентација. Според авторот, основната цел на реформата во земјите со атрофирани и дисфункционални системи треба да биде востолучувањето на овој принцип, кој, пред се, подразбира ресетирање на менталната матрица на административните кадри, со цел во нивната свест да се врежи фактот дека тие постојат заради клиентите, кои како даночни обврзници од чии средства се алиментира работењето на јавниот сектор, имаат „свето“ право на ефикасен и ефективен начин да ги остваруваат своите права, правни интереси и обврски во рамки на јавната администрација. Во овој контекст, авторот силно го потенцира ставот, принципот на граѓанско-сервисно работење да се имплантира

во менталниот код на службениците, како и во сите пори на општественото ткиво, односно да стане супстанцијален дел на политичките вредности, на граѓанската култура, на административните процедури и на професионалните перформанси на административните кадри. Во оваа насока, авторот изнесува долга низа на мерки, односно укажува на широк спектар на активности, кои може да претставуваат своевидна инспиративна парадигма на државните репрезенти во остварувањето и подобрувањето на сервисната димензија на јавната и државната администрација.

1.2. Оригиналност на трудот

Авторот на трудот „Јавна и државна администрација“ д-р Дејан Витански, на еден оригинален и уникатен начин успеа да ги проткае на хартија сите аспекти кои се испреплетуваат во организацијата и функционирањето на сложениот административен механизам. Тој, на еден маестрален и инспиративен начин на читателите им ја доловува суштината на организацијата и функционирањето на главните протагонисти во јавната и државната администрација. На сеопфатен, систематичен, стручен начин и со академски пристап, дава длабински и квалитативен осврт на оваа есенцијално важна тема за целокупното општествено живеење.

1.3. Степен на соодветност на текстот со програмата

Текстот „Јавна и државна администрација“ се совпаѓа со наставната програма по предметите: „Јавна и државна администрација“ на студиската програма Правни студии (прв циклус) и „Административно право и административна постапка“ на студиската програма Правни студии (прв циклус).

1.4. Методичко-дидактички вредности

Трудот е пишуван на јасен и разбирлив начин, неговите делови се концизно и системски образложени. Во рамки на трудот, провејува континуитет во пишувањето. Преку неговата употреба, студентите ќе имаат убава можност длабински и квалитативно да се запознаат со организацијата и функционирањето на јавната администрација, како и да ги осознаат административно-правните поими и институти.

2. Мислење и предлог

Ракописот претставува самостоен труд во кој авторот на високо теоретско и научно ниво и во една логичка, кохезивна и компактна целина ја систематизира проблематиката на јавната и државната администрација.

Деталноста, егзактноста, содржајноста, минуциозноста и елоквентноста се само дел од атрибутите кои претставуваат иманентен дел од оваа книга. Постигнатата симбиоза на квантитетот и квалитетот во ова истражување е најдобриот показател и верификатор на тежината и сигнификантноста на ова дело.

Како рецензенти, чест ни е и задоволство да му предложиме на Наставно-научниот совет на Правниот факултет во Кичево да го прифати овој Извештај, а трудот „Јавна

и државна администрација“ од авторот д-р Дејан Витански да биде објавен како основен учебник за првиот циклус на студии на факултетот.

**Охрид, Скопје
март 2020**

Проф. д-р Ристо Речкоски, с.р

Проф. д-р Јове Кекеновски, с.р

Со Одлука на Наставно – научен совет на Правниот факултет – Кичево (02-143/17 од 24.02.2020), а врз основа на членот 110 став 1 точка 21 од Законот за високото образование и член 16 став 1, 2 и 4 од Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, за рецензенти на монографијата на авторката вонр. проф. д-р Ангелина Станојоска беа избрани проф. д-р Миомира Костиќ и проф. д-р Пере Аслимоски.

РЕЦЕНЗИЈА
на трудот „Теории во криминологијата“
од авторката вонр. проф. д-р Ангелина Станојоска

Со одлука на Наставно – научниот совет на Правниот факултет – Кичево определени сме за рецензенти на трудот „Теории во криминологијата“ од авторката вонр. проф. д-р Ангелина Станојоска. Изразувајќи благодарност за укажаната доверба, имаме чест и задоволство на Наставно – научниот совет на Правниот факултет – Кичево да му го поднесеме следниот

РЕЦЕНЗЕНТСКИ ИЗВЕШТАЈ

1. Општи податоци за трудот

1.1. Обем, содржина и структура на трудот

Трудот „Теории во криминологијата“ од авторката д-р Ангелина Станојоска е пишуван на 181 страница текст, во А4 формат, фонт Arial Narrow, големина на фонт 11, единечен проред. Во текстот се поместени 12 табеларни прикази и 9 шематски прикази, додека пописот на библиографски единици брои 468 извори класифицирани како: книги – 300; додека научни и стручни трудови и магистерски тези – 168.

Трудот е систематизиран во 18 делови кои се логично поврзани и претставуваат целина. Деловите се функционално разработени, поделени на повеќе подделови, кои ја овозможуваат нивната поголема прегледност. Текстот овозможува постепено и детално воведување на читателот во материјалот, со што ќе му се олесни преминувањето од еден на друг аспект од криминолошките теории.

Првиот дел „Теоретски објаснувања на криминалното однесување“ е поделен на два подделови кои се однесуваат на духовните (демонолошки и теолошки погледи за криминалното однесување), односно научните и модерни погледи за криминалното однесување (или натуралистички објаснувања).

Понатаму во вториот дел „Класична и неокласична школа“ разработени се поставките на класичната и неокласичната школа, со посебен осврт на авторите Чезаре Бекарија и Џереми Бентам.

Во третиот дел „Позитивистичка школа“ анализирани се картографската школа, основите на физиогномијата и френологијата, како и нивната важност за основите на криминалната антропологија. Во анализата на криминалната антропологија, авторката детално ги објаснува истражувањата на Чезаре Ломброзо, Енрико Фери, Рафаеле Гарофало и Чарлс Горинг.

Биолошкиот позитивизам е опфатен во четвртиот дел, преку објаснување на телесната конституција и криминалното однесување, односно авторите Ернест Хутон, Ернст Кречмер, Вилијам Шелдон, како и Еленор и Шелдон Глук.

Во рамките на биолошките теории, но во посебен дел, анализирани се **„Теориите на наследување“** и тоа преку студиите на семејства (Ричард Дагдејл и Хенри Годар), студиите на близнаци, студиите на посвоени деца и студиите на молекуларна генетика.

Во посебен дел анализирани се истражувањата поврзани со **„аномалиите на хромозомите“**, додека во деветтиот дел, авторката зборува за поврзаноста на биохемиските варијабли и криминалното однесување (исхрана, гликоза во крвта, хормони, загаденост), неврокриминологијата, и ендокринолошката теорија.

Во осмиот дел од монографијата, обработена е **„Биосоцијалната криминологија“**.

По анализата на биолошките теории за криминалното однесување, авторката го обработува **„Психолошкиот позитивизам“**, и тоа психоаналитичката теорија на Зигмунд Фројд (несвесното и нагонското кај човекот, поделбата на личноста на Ид, Его и Суперего, тотем и табу, злосторник поради чувството на вина, теоријата на симболизмот, објаснувањето (толкувањето) на грешките, машкоста и женственоста; но зборува и за психоаналитичката теорија и истражувањата по Фројд. Потоа обработени се теоријата на „отсуството на мајката“; бихејвиоралната психологија и криминалното однесување (операционално условување, теорија на „принуда“, теорија на социјално учење); когнитивната психологија и криминалното однесување (теорија на морален развој); теоријата на интелигенција; теоријата на фрустрација; карактеристиките на личноста и криминалното однесување; како и психопатолошките теории (и поврзаноста на душевните заболувања и криминалот).

Десеттиот, единаесеттиот и дванаесеттиот дел се однесува на **социолошките теории** и ги опфаќа Чикашката школа (еколошка теорија за криминалот, односно теоријата на социјална дезорганизација, теоријата на Шо и МекКеј, како и еколошката криминологија; потоа аномијата и теориите на напнатост (Емил Диркем, Роберт Мертон и неговата теорија на напнатост, теориите на супкултури (статусна депривација и делинквентна супкултура на Алберт Коен; теоријата на диференцијални можност и делинквентни супкултури на Клауард и Олин; поврзаноста на делинквенцијата и културата на ниската класа; теоријата на релативна депривација); потоа генералната теорија на напнатост на Агњу; институционалната теорија на аномија). Потоа, теориите на културен конфликт (Георг Зимел, теоријата на културен конфликт или културна девијантност, супкултура на насилство, Елајц Андерсон, Џорџ Волд, Остин Турк); теориите на општествен конфликт (марксистичка и радикална криминологија, односно Карл Маркс и Фридрих Енгелс, Вилем Бонгер, Вилијам Шамблис, Ричард Квини, и теоријата на диференцијално потиснување); теориите на општествено учење (диференцијална асоцијација на Едвин Сатерленд, теорија на диференцијално зајакнување, диференцијална идентификација, теорија на општествено учење на Ејкерс, теорија на имитација на Тард); теории на општествена контрола (теорија на внатрешна и надворешна контрола на Рајс и Нај; теорија на задржување на Реклес; теорија на неутрализација и насочување; теорија на општествено поврзување; теорија на самоконтрола и нејзината ревидирана верзија; теорија на моќ и контрола; теорија на контролен баланс; теорија на диференцијална принуда; теорија на старосна возраст); теории на етикетирање (симболичка општествена интеракција и етикетирањето како

нејзин процес; Френк Таненбаум; Едвин Лемерт; Хауард Бекер; теорија на понижување; теорија на отпор; теорија на принудна мобилност; стигматизација); теории на можности (теорија на рационален избор; теорија на рутински активности; теорија на перцептивно одвраќање; теорија на ситуационен избор); теории на животен тек (интегрирани теории за криминалното однесување; Сампсон и Лауб; теорија на криминални типови; развојна теорија на делинквенцијата на Фарингтон и интегрирана когнитивна теорија на антисоцијален потенцијал).

Понатаму во трудот (деловите од 13 до 15) опфатени се критичката криминологија (реалистичка криминологија – лев реализам; мировна криминологија; постмодернизам; осуденичка криминологија); зелената криминологија; теориите на виктимизација (теорија на животен стил).

Шеснаесеттиот и седумнаесеттиот дел се однесуваат на објаснувањата за криминалното однесување на жените, односно учењето на Вилијам Томас; Ото Полак; Кауви, Кауви и Слејтер; Жизел Конопка, како и теоријата на машкост; потоа феминистичката криминологија (теоријата на половите улоги; теоријата за движењето на правата на жените или еманципација на жените; теорија на циклусот на насилство; теорија на животниот тек; феминистичка перспектива за животните патеки).

На крајот од текстот, авторката објаснува зошто се важни криминолошките теории, и притоа посочува кои од нив, според неа, подобро би го објасниле криминалното однесување на луѓето.

1.2. Оригиналност на трудот

Ракописот е резултат на потребата од следење на структурните промени на криминалното однесување и постојаното тестирање на криминолошките теории. Понатаму, обработувајќи ги и новите теории за криминалното однесување, авторката дава хронолошки и содржински преглед на најважните теоретски објаснувања, притоа навлегувајќи во нивна анализа.

1.3. Степен на соодветност на текстот со програмата

Текстот „Теории во криминологијата“ се совпаѓа со наставната програма по предметот „Криминологија“ на студиската програма „Казнено право и криминологија“ (втор циклус) и истата би послужила како дополнителна литература на истите.

1.4. Методичко – дидактички вредности

Текстот е пишуван на јасен и разбирлив начин, неговите делови се јасно и системски образложени, постои постапност во пишувањето. Преку неговата употреба, студентите ќе бидат воведени во анализа и изучување на криминалната етиологија, но имајќи предвид дека монографијата е наменета за вториот циклус на студии, тоа да го вршат и на продлабочен начин.

2. Мислење и предлог

Би заклучиле дека оваа монографија ќе придонесе кон надополнување на досегашната криминолошка литература во Република Северна Македонија, особено во делот на криминалната етиологија.

Оваа монографија не е само од значење за студентите на втор циклус студии, туку истата може да се користи и од страна на академската јавност, како и практичари од областа на безбедноста, во насока на превенирање на криминалното однесување, преку негово разбирање и истражување.

Очигледно е дека авторката при пишувањето на монографијата, ги следела современите текови на криминолошката наука, притоа објаснувајќи ги и постарите теоретски погледи за криминалното однесување, но и ги презентира новите текови на криминологијата. На ваков начин, публикувајќи дела од криминолошката наука, авторката заслужено се вбројува помеѓу младите истражувачи од новиот бран во криминологијата на овие простори.

На самиот крај од овој Извештај чест ни е и задоволство да му предложиме на Наставно- научниот совет на Правниот факултет во Кичево да го прифати овој Извештај, а трудот: „Теории во криминологијата“ од авторката, вон. проф. д-р Ангелина Станојоска да биде објавен како монографија.

**Ниш, Охрид
март 2020 година**

Проф. д-р Миомира Костиќ, с.р.

Проф. д-р Пере Аслимоски, с.р.

Наставно – научниот совет на акултетот за безбедност – Скопје при Универзитетот „Св. Климент Охридски,, - Битола, на седницата одржана на ден 24.10.2019 година, со Одлука бр. 08-794/19 од 24.10.2019 година формира Комисија за оценка на докторски труд под наслов **„Криминалистички карактеристики на убиствата во Република Македонија“** од кандидатката **Валентина Блажевска Андоновска**во состав: проф. д – р Оливер Бачановиќ - член, проф. д – р Светлана Николоска - член ментор, проф. д – р Борис Мургоски - член, проф. д – р Миодраг Лабовиќ – член и проф. д – р Неџат Корајлиќ – член.

Во согласност со чл. 58 и 59 од Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола (пречистен текст), Комисијата во горенаведениот состав по сеопфатната анализа на текстот на докторски труд и по дадените забелешки и нивната имплементација во докторскиот труд од страна на кандидатката и по добиениот Извештај од МОН – Плагијати за совпаѓање од 9, 45% го поднесува следниот:

ИЗВЕШТАЈ

За оценка на докторскиот труд под наслов **„Криминалистички карактеристики на убиствата во Република Македонија“** од кандидатката **Валентина Блажевска Андоновска**.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Кандидатката м-р Валентина Блажевска Андоновска е родена на 27.12.1968 година во Скопје, каде завршила основно образование и средно образование во СЕУ „Моша Пијаде“. Во 1987 година се запишала на Факултетот за одбрана на Институтот за одбрана при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ каде дипломирала во 1991 година.

Кандидатката се вработила во 1993 година во Министерството за одбрана, каде извршувала повеќе работни задачи за кој има добиено повеќе пофалници, благодарници и парични награди. До 2000 година извршува работни задачи како советник за воена евиденција и регрутација. За периодот од 2001 до 2004 година е на работна задача советник за мобилизација и одговорна за воена обврска во Одделение за одбрана Чаир, а од 2009 година раководи со одделението за одбрана Чаир. Во 2012 година е распоредена на работи и работни задачи раководител на одделение за одбранбено планирање во Секторот за политика и планирање, а од 2012 година до денес извршува работни задачи како советник за подготовки во одбраната.

Во текот на работењето има учествувано во подготовка на повеќе стратешки документи кои се во надлежност на Министерството за одбрана и тоа во ажурирањето на државниот План за одбрана, учество во изработка на Стратегијата за одбрана, учество во Годишната програма за членство во НАТО, учество во изработка на Долгорочниот план за развој на одбраната.

Била учесник на голем број обуки и семинари на национално и меѓународно ниво: јазични обуки во базата Борден во Канада (во 2004 година и 2009 година), семинар во организација на Американскиот воен тим за Програми за регрутирање и задржување во служба МК 507, учество во НАТО школите во Оберамергау – Германија курс М3-52-А-04 и Р-5-39-А-04, семинар за Родова еднаквост, обуки за примена на Закон за класифицирани информации, со примена на мерки за безбедност, на класифицирани информации во Министерството за одбрана и слично.

Во 2004 година магистрирала на тема: „Основни криминолошки и криминалистички карактеристики на кривичното дело силување во Република Македонија” на Факултетот за безбедност во Скопје при Универзитетот „Св. Климент Охридски” во Битола.

На научен план, ги има објавено следниве научни трудови:

- Andonovska Blazevska V., Racaj M., Globalization and processes and threats it imposes, Source: Contemporary Macedonian Defense /Sovremena Makedonska Odbrana, Dec. 2015, Vol. 15 Issue 29, p. 135-143. 9p.
- Andonovska Blazevska V., Glavinov A., Connection between organized crime and terrorism as a new security threat, Source: Contemporary Macedonian Defense / Sovremena Makedonska Odbrana, jun2016, Vol. 16 Issue 30, p97-110. 14p. 2 Charts.
- Блажевска Андоновска Б., Основни криминолошки и криминалистички карактеристики на кривичното дело силување (реализирано истражување на територија на Р.Македонија во периодот од 1990-2000 г.), Југореклам, 2008-165 стр. ISBN 978-9989-52-028-0, COBISS.MK-ID 72922634.

2. ПРИКАЗ НА ТРУДОТ

Докторскиот труд под наслов „**Криминалистички карактеристики на убиствата во Република Македонија**“ од кандидатката **Валентина Блажевска Андоновска**, е изработен на **257 страни компјутерски обработен текст**, согласно стандардите за изработка на докторска дисертација.

Трудот е систематизиран од Вовед, 6 Глави, Заклучоци, Препораки и Библиографија.

Во Воведот, кандидатката дава толкување дека убиството претставува едно од најтешки и најсложени општествено негативни појави. Убиствата како феномен, ги следи сите етапи на цивилизациски развој и се прилагодува на сите моменталните општествени односи. Достигнатиот степен на развој и осовременување на општествата цивилизација, и имплементацијата на развојот на општествено-технички решенија и осовременувањето на општеството, сè уште се обременети со едно од најстарите кривични дела, како што се убиствата. Токму, поради тоа што ова се кривични дела кои се извршуваат секогаш, потребата од научни истражувања се потребни во насока на проучување на нивните

криминалистички карактеристики во насока на добивање на индикатори кои укажуваат на мотивите, начините, користените средства на извршување во насока на подобрување на процесот на криминалистичко истражување и обезбедување на релевантни факти и докази неопходни за успешно водење на кривичната постапка.

Во првиот дел на докторскиот труд опфатена е **Формулација на проблемот и теоретско-методолошки пристап кон неговото проучување**, каде кандидатката најпрво ја елаборира општествената и научната оправданост на трудот и потенцира дека животот може да биде уништен на повеќе начини, но предмет на истражување се случаите, каде што дошло до уништување на човечки живот, како резултат на дејствие од друг човек и каде што да има жртва на убиство или ситуации каде убиство е во обид. Значењето на криминалистичките карактеристики се гледа во градењето на организацијата и правилна стратегија, која покрај другите елементи на дејствието ќе ги земе предвид и овие елементи на кривичното дело, убиство. Се определува предметот на истражување и тоа специфичностите на криминалистичките карактеристики на убиствата во Република Македонија и тоа: начинот на извршување, средствата на извршување, мотивите на сторителите, криминалната ситуација, личноста на сторителот и личноста на жртвата, исто така се напоменува дека се посветува внимание и на субјективните и објективните околности во секоја криминална ситуација. Определен е појмовно категоријалниот апарат преку дефинирање на значајните поими кои се битни кај убиствата и тоа: умисла, небрежност, мотиви, привилегирани убиства и др. Определени се целите на истражувањето и тоа научната цел во насока на давање научна дескрипција на убиствата, преку проучувањена карактеристики кои се однесуваат на: начинот на извршување, криминалната ситуација, трагите на кривичното дело, личноста на сторителот и личноста на жртвата. Преку анализата на извршените убиства ќе се обидеме да добиеме научни фундирани податоци за општествената состојба, а пред сè за загрозеноста на личната безбедност на граѓаните. Општествената цел на трудот ќе се реализира, доколку придонесе кон запознавање на пошироката општествена јавност со состојбите и проблемите на особеностите на ова кривично дело, затоа што безбедноста на државата се мери и преку бројот на извршени убиства, а преку успешноста на откривањето на сторителите на убиства се оценува успешноста на работата на полицијата. Поставена е Главната хипотеза : **„Убиствата во Република Македонија се одликуваат со карактеристики, кои зависат од: начинот на извршување, криминалната ситуација, личноста на сторителите и на личноста на жртвата на кривично дело.“** Покрај главната хипотеза поставени се неколку посебни и поединечни хипотези. Определени се и методите и техниките на истражувањето и тоа: нормативниот метод, индуктивно-дедуктивниот метод, дијалектичкиот метод, аналитичко-синтетичкиот метод, анализа на содржина на правосилни судски пресуди и на останатите записи, компаративниот метод статистички метод. **Го објаснува начинот на истражување и анализа на правосилни судски пресуди од осуденици од КПД Идризово и определува целна група на истражување и тоа 186 случаи, од кои за 173 податоците беа собрани со пополнување на чек листа при обработката на правосилните судски пресуди.** Истакнува дека се анализирани податоци согласно местото на извршување според Секторите во Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, дека се анализирани и податоци од ЈЗУ Психијатриска болница Бардовци, каде што има сторители на убиства кои се на психијатриско лекување. Добиените резултати се преставени табеларно, а за обработката на податоците употребен е аналитичкиот програм SPSS со кој се овозможува пресметка и графичко претставување на

состојбата. Временскиот период на истражувањето е периодот од 2007 -2017 година, а просторот е Република Македонија.

Во вториот дел од трудот, **Кривично – правни аспекти на кривичното дело убиство**, кандидатката прави теоретско проучување на убиството како најтешко кривично дело, облиците на извршување со диференцијација на тешките убиства и убиствата кои се извршени под одредени олеснителни околности. Прави целосна анализа на сите законски предвидени облици на убиства согласно Кривичниот законик на Република Македонија и тоа проучување на сите облици на извршување согласно Членот 123. Основниот облик на убиство со умислено лишување на животот на некој друг, кога делото е извршено во моментот на настанување на смртта, а дејствието на извршување претставува секое дејствие коешто може да биде преку: физичко и психичко делување, а со тоа дејството може да предизвика смрт на друг. Помеѓу дејството на извршување и настанување на последицата треба да постои причинска врска. Покрај основниот облик анализирани се убиствата на свиреп и подмолен начин; како последица на семејно насилство; кога при извршување на убиство се доведува и животот на друго лице во опасност; убиството од користољубие, заради извршување или прикривање на некое друго кривично дело, од безобзирна одмазда или од други ниски побуди; убиство по нарачка; убиство на бремена жена или малолетно дете, убиство на судија, јавен обвинител или адвокат при вршењето на нивната функција, односно дејност или службено или воено лице при вршење на работа на државната безбедност или на должност на чување на јавниот ред или чување на сторителот на кривично дело или чување на лице лишено од слобода; убиство на две или повеќе лица. Покрај тешките облици на убиства кандидатката ги анализира и членовите од Кривичниот законик за убиство од благородни побуди по член 124, убиство на миг по член 125, Убиство од небрежност по член 126 и Убиство на дете при пораѓање по член 127. Проучена е класификацијата на убиствата според околностите на извршените убиства, како што се начинот на извршување, својствата на жртвата, субјективни во нашиот кривичен закон предвидени околности кои ја даваат супсидијарната природа на основното кривичното дело убиство по однос на квалифицираните и привилегираните облици на лишување од живот.

Третиот дел, **Криминалистички карактеристики на убиствата, во овој дел кандидатката сеопфатно ги проучува** криминалистичките карактеристики на кривичните дела со елементи на убиства, како најсериозни насилни кривични дела со кои се напаѓа животот на човекот и тоа: начин на извршување (*modus operandi*); криминална ситуација (*statue Crime*); траги на кривичното дело; личноста на сторителот (*hominess Crime*) и личноста на жртвата (*de victim Crème personality*). Кандидатката шематски го прикажува односот на трагите со кривичното дело, местото на настанот, сторителот и жртвата. Потенцира дека со проучување и обезбедување на трагите и материјалните и субјективните докази се доаѓа до одговор на деветте златни прашања на криминалистиката во процесот на расветлување и докажување на убиствата. Ги пручува сите видови траги карактеристични за убиствата како вид на крвни деликти и тоа според трагите оставени од средствата на извршување на убиства и тоа траги од огнено оружје, траги од орудија, потоа траги кои настануваат при извршување на делото и тоа повеќе видпви на биолошки траги. Посветува доволно внимание за проучување на мотивите за извршување на убиства и нивната класификација. Исто така се проучува личноста на сторителот и субјективните околности при што се задржува и на проучување на темпераментот на сторителот, а се проучува и жртвата и секако односот на сторителот и жртвата и нејзиното придонесувачкото влијание,

со посветување на внимание за криминалните ситуации на убиства и самоубиства и причините и мотивите на таквите криминални ситуации. Во овој дел од трудот кандидатката посветува внимание на анализа на убиствата во Република Македонија во истражуваниот период и според добиените податоци на извршените убиства и осудените сторители изготвува географска карта на убиства со означување на осудени сторители според местото на извршување (по градови) и според организационите единици на Министерството за внатрешни работи, Секторите за внатрешни работи. Покрај мапите за убиства прикажана е и мапа на обиди за убиства.

Самоубиствата се тематика проучувана во четвртиот дел од трудот каде кандидатката им посветува внимание како појава на одземање на сопствениот живот, што не претставува кривично дело, но е криминален настан кој целосно треба криминалистички да се истражува поради отстранување на сомнежите за наведување од страна на друго лице за извршување на самоубиство и околности кои треба да се расветлат со соодветни докази и отстранување на елементите на сомнеж за фингирани убиства. Она на што се посветува внимание во овој труд е анализата на криминалните случаи во кои покрај извршените убиства, сторителите си извршиле самоубиство, податоците се табеларно прикажани и анализирани според времето на извршување, местото на извршување, односот на сторителот и жртвата и средството на извршување. Во сите случаи средство на извршување е огнено оружје. Во периодот на истражување криминални ситуации со убиство и самоубиство се 12 случаи, а во вкупната бројка на сторени убиства 804 (322 убиства и 482 обид за убиство), во истражуваниот период 2007 – 2017 година, процентот на убиства во кои сторителот се самоубил претставува 1,5% од вкупниот број на убиства и обиди за убиства. Потоа се анализирани и самоубиствата според начинот и средствата на извршување.

Петтиот дел од трудот, **Методика на криминалистичко истражување на убиствата** е посветен на мерките и дејствијата кои се преземаат во процесот на откривање, расветлување и обезбедување на докази за целосно расветлување на кривично правните настани со елементи на кривичното дело убиство. Проучувани се основите на криминалистичкото истражување кои произлегуваат од одредбите на Законот за кривична постапка, а анализирани се и Стандардните оперативни процедури на Министерството за внатрешни работи кои се применуваат при постапување кај убиствата. Значајни елементи за поведување на предистражната постапка се индициите особено значајни за кривичните дела и започнувањето на процесот на криминалистичко истражување. Анализирани е постапката на Јавниот обвинител како координатор на сите мерки и дејствија кои ги презема полицијата како орган надлежен за криминалистичко истражување на убиствата и за преземање на мерките и дејствијата предвидени со Законот за кривична постапка во предистражната постапка. Во нивната примена значајни се стандардните оперативни процедури кои претставуваат унифициран начин на постапувањето на полициските службеници во Министерството за внатрешни работи (МВР) за кривични дела, убиства и други случаи на неочекувана, неразјаснета и смрт под сомнителни околности. Според нив криминалистичко истражување за убиства и неразјаснета и смрт под сомнителни околности се дели во следниве категории: **криминалистичко истражување од Категорија А** –на убиство која предизвикува голема грижа кај јавноста, кога не се знае идентитетот на сторителот и кога треба многу повеќе ресурси за собирање на докази; **криминалистичко истражување од Категорија Б**–на убиство, каде што не се знае

идентитетот на сторителот, а ризикот за јавноста не е голем и спроведувањето на криминалистичкото истражување или собирањето на докази, може да се постигне со нормален број на лица и ресурси и **криминалистичко истражување од Категорија В** –на убиство, кога се знае идентитетот на сторителот уште на самиот почеток и кога лесно може да се спроведе криминалистичкото истражување и да се соберат докази. Посветено е внимание на анализа на мерките и дејствијата од прв оперативен зафат и тоа за обезбедување на местото на криминален настан, постапување при вршење на увид и обезбедување на сите траги и докази кои се значајни за самиот настан и се релевантни за понатамошно вештачење и обезбедување на цврсти и релевантни докази за сторителот, жртвата и самото кривично дело. Прикажан е шематски приказ на место на криминален настан – лице место, со определување на внатрешен и надворешен периметар. Анализирани се повеќе мерки и дејствија со посебен осврт на процес на идентификација на жртвата, во зависност од криминалната ситуација на веќе позната жртва или жртва што потешко се идентификува поради околностите на настанот убиство и времето поминато од извршување на убиството до откривањето на трупот. Покрај мерките и дејствијата за обезбедување на материјални докази и траги посветено е внимание на тактиката на водење разговор со осомничените лица за убиство и сведоците, ако ги има во конкретен криминален настан, како и постапката за заштита на сведоците.

Шестиот дел од трудот, **Анализа и интерпретација на резултатите од емпириското истражување и компаративна анализа**, е дел каде се презентирани методите на истражување и нивната примена како и анализата на добиените податоци од истражувањето.

Обезбедени се податоци од Министерството за внатрешни работи на Република Македонија од Одделот за криминалистичко разузнавање и анализа за истражуваниот период 2007 – 2017 година, извршени се вкупно 804 кривични дела од кои 322 се убиства и 482 убиства во обид. Најмногу убиства се извршени во 2007 година 42, а најмалку во 2016 година 17 убиства. Во истите години се сторени и најмногу обиди за убиство во 2007 година 42, а во 2016 година 28 обиди за убиство. Според просторот на извршување на убиствата класифицирани според Секторите за внатрешни работи, најмногу се на подрачјето на СВР Скопје 116, СВР Тетово 47, СВР Охрид 35, СВР Куманово 33, СВР Битола 27, СВР Велес 26, СВР Штип 21, СВР Струмица 15 и Одделот за сузбивање на организиран и сериозен криминал 2 убиства. Во Графикони е прикажана и процентуалната распределеност според просторот на извршување и надлежноста на полициските единици за постапување.

Второто истражување е направено во КПУ Идризово преку обработкана досиејата на затворениците, од каде може да се види динамиката на убиствата по години, според кои се забележува дека најмногу сторители кои се на издржување на затворска казна за сторено убиства има 2015 година, а најмал број во 2016 година. Според видот на убиствата, сторителите ги извршиле следниве видови на убиства пропишани според КЗ на РМ и тоа: 27,7 % сторителите направиле класично убиство според чл.123; 15,1 % се убиства на свиреп и подмолен начин според чл. 123 ст. 2 т. 2; 14,5% убиства во обид; 13,3 % торители одговарале за убиство од користољубие, заради извршување или прикривање на друго кривично дело, од безобзирна одмазда или за убиство од други ниски побуди според чл. 123 ст. 2 т. 4; 8,1 % сторители одговарале за убиство на судија,

јавен обвинител или адвокат при вршењето на нивната функција, односно дејност или службено или воено лице при вршење на работа на државната безбедност или на должност на чување на јавниот ред или чување на сторителот на кривично дело или чување на лице лишено од слобода според чл. 123 ст. 2 т. 7; 6,9 % сторители одговарале за соизвршителство при извршување на убиство; 6,9 % сторители сториле обид со умисла да лишат од живот две и повеќе лица според чл. 123 ст. 3; 4,6 % сторители одговарале за убиство со умисла го довел во опасност животот на уште некое лице според чл. 123 ст. 2 т. 3; 1,7 % сторители убиле две и повеќе лица според чл. 123 ст. 3; 1,2 % сторители убиле женско лице за кое знаел дека е бремена или малолетно лице. Анализирани се податоци за местото на извршување според градови, но и според тоа дали се извршени во затворен или отворен простор, во град или во село, според локацијата (куќа, стан, ресторан, кафеана, безинска пумпа, продавница, пат, плевна, нива, автомобил, факултет и сл.), податоците се табеларно прикажани во трудот.

Направена е анализа и на податоците според времето на извршување на убиствата, односно според месеците во една година, највеќе убиства се извршувани во месецот ноември 18, 5 %, а најмалку 4,6 % во февруари.

Анализата според изречената казна затвор покажува дека најмногу сторители 20 се осудени на издржување на доживотна затворска казна, 3 се на 40 години затвор, 1 на 25 години, 1 на 22 години, 12 се на 20 години, 1 на 19 години, 1 на 16 години, 26 на 15 години, 13 на 14 години, 3 на 13 години, 19 на 12 години, 4 на 11 години, 15 на 10 години, 6 на 9 години, 9 на 8 години, 11 на 7 години, 7 на 6 години, 18 на 5 години, 2 на 3 години. Според наведените податоци може да се констатира дека македонските судии при донесување на правосилни судски пресуди изрекуваат и најостри казни затвор за најтешкото кривично дело убиство, а тоа се доживотните казни затвор и тоа го направиле кај најголемиот број на сторители на убиство што укажува и на фактот дека се извршувани сурови, тешки убиства.

Во однос на користените средства на извршување, сторителите кривичното дело убиство го извршувале со следните средства: 49 % (85) со огнено оружје; 37 % (64) со ладно оружје, 6,4 % (11) со удар со делови од телото, 4,6 % (8) со давење, 1,7 % (3) со користење на отров и 1,2 % (2) со палење или јагленисување на жртвата.

Според анализата на мотивот на сторителите најчест мотив е банална расправија во 25,4 % од случаите, Нарушени односи во семејството 16,8%; 12,7 % се користољубиви мотиви или при вршење на грабеж; 5,8 % се недавање согласност од семејството за стапување во брак на ќерката; 5,8 % зачувување на мирот во семејството и убиство на прељубницата; 4,6 % предизвикување на национални чувства; 4,6% за брачно неверство, 1,7 % сексуална настраност, 1,7 % делба на имот и 1,2 % малтретирање со смртни последици.

Поставената генерална хипотеза во истражувањето била проверена преку посебните и поединечните хипотези со употребата на аналитичката пресметка во SPSS, при што е потврдено дека сторителите најчесто користат огнено оружје, а како сторители кои извршиле убиство со огнено оружје се невработени лица, а според степенот на образование 60 % од сторителите се со низок степен на образование до основно. Во однос на ситуација или мотив за убиство кај убиствата од неформална расправија највеќе

(69 %) користеле ладно оружје. Кандидатката дава конкретна анализа за сите елементи кои се однесуваат на криминалистичките карактеристики на убиствата.

Поставената генерална хипотеза дека *Убиствата во Република Македонија се одликуваат со карактеристики кои се во зависност од начинот на извршување, криминалната ситуација, личноста на сторителот и личноста на жртвата е потврдена.*

Од проверката и пресметките со помош на аналитичкиот програм SPSS преку кои се проверуваа посебните и поединечните хипотези, кои беа концепирани во согласност со генералната хипотеза и целта на трудот, со обработката на секоја од нив кандидатката добива индикатори за посебноста на секое конкретно убиство според начинот и употребата на конкретните средства за извршување, ситуацијата на кривичното дело според местото и времето на извршување, конкретните особености на личноста на сторителот која се однесува на полот, возраста, националната припадност, работниот, образовниот, семејниот статус и конзумирањето на алкохол и дрога пред извршувањето на делото како посебни специфики на конкретните убиства. Во однос на личноста на жртвата податоците се обработени во корелација на половата припадност на жртвата и на нејзиниот претходен однос со сторителот. Резултатите и преставувањето на состојбите ја потврдија генералната хипотеза. Со тоа се потврдува оправданоста на спроведеното истражување и се дава научен и стручен придонес за развој на криминалистичката методика, а резултатите од истражувањето имаат апликативен карактер за стручната јавност со цел градење превентивни стратегии за спречување на најтешките облици на кривични дела, убиства со кои се загрозува уставно загарантираното право на живот.

За компаративна анализа на состојбата со убиствата, кандидатката ги употребила истражувањата на професорот Сулејманов кој направил *Криминолошко истражување на убиствата во Република Македонија за период од 1973-1983 година*. Целта на компаративната анализа е да се согледа состојбата со убиствата на територијата на Република Македонија во два различни периоди и општествени уредувања – првиот, кога Македонија е Република во состав на тогашната Социјалистичка Федеративна Република Југославија и вториот период кога Македонија е суверена, самостојна, демократска и социјална држава со поинакво општествено уредување. Разликите се појавува во видот на убиствата, имено, во периодот од 2007-2017 година и сите останати убиства се од квалификуван вид на убиства како: убиства на свиреп и подмолен начин, убиства од безобзирна одмазда, убиства од користољубие, убиства каде има загрозување на животот на уште некое лице и убиства каде има загрозување и уништување на животот на овластени службени лица. Во овој период нема пресуди за привилегирани убиства: како убиство на миг, убиство од небрежност и убиство на дете при породување како што е случај со првиот период на истражувањата на Сулејманов. Компаративната анализа покажува и други разлики во двата истражувани периоди.

Во делот на **Заклучоци**, кандидатката констатира дека проучувањето на криминалистичките карактеристики на кривичното дело се нераскинлив дел од методика на откривање, разјаснување и докажување на кривичното дело. Според **начинот на кој се извршени убиствата** укажува на индивидуални околности кои му претходеа на извршеното убиство и околности кои се одвивале помеѓу сторителот и жртвата. Во случаите кога има извршено убиство на суров и подмолен начин околностите на

извршувањето укажува на особеностите на сторителот, во моментот на извршување на убиство, при што бил под дејство на бес, лутина, дека е склон кон освета, љубомора, или дека е садист. Изборот на средство за извршување убиство, се однесува на: карактерот на сторителот, на неговите способности, знаења, поседувањето на средства за извршување и мотивот за извршување убиство.

Начинот на извршување е анализиран преку средствата за извршување, а резултатите покажале дека половина од убиствата се сторени со огнено оружје, што упатува на заклучокот дека населението во Македонија поседува оружје, а поседувањето на оружје е од различни профили на професии и образование на сторителите. Анализата на мотив за извршување убиства во голем број случаи е банална расправија, потоа следуваат нарушените семејни односи, следен мотив е убиство заради користољубие и грабеж, брачното неверство, додека останатите мотиви се со помал процент и во основа се индивидуални во зависност од личната конституција на сензитивност и мотивираност на сторителот. Според територијалниот распоред на убиствата предничат градовите Скопје, Тетово, Куманово и Прилеп додека најмалку сторени убиства има во градовите: Кочани, Берово, Крива Паланка, Штип и др. Територијалниот распоред на убиствата укажува на тоа дека: во Западна Македонија се сторени дури 70% од убиствата, а во Источна Македонија 30%. Убиствата многу повеќе се случуваат во урбана средина во однос на руралната. Во однос на полот на сторителот и непосредната средина во која се случени убиствата, се забележа дека имаат подеднаков процент на дистрибуција. Жените извршиле 90% убиства во град а во село 10%. Исто и мажите извршиле најмногу убиства во град (114), а многу помалку во село (49). Ако земеме во предвид дека густината на населението кое живее во градска средина е многу поголема од селската средина, ќе се забележи неуреден распоред на живеење на населението. Бројката од 30% на сторени убиства во рурална средина не е ни малку за потценување. Во однос на периодот на годишното време и извршените убиства доминантно убиствата се случуваат во периодот на пролет и есен а многу помалку во лето и зима. Резултатот на ваквите случувања го поврзуваме со влијанието на климатските фактори на човековото здравје и начинот на користењето на слободното време. Во однос на карактеристиките на жртвата на убиство, има повеќе пресудени случаеви за убиство (во 173 случаи се 224 жртви на убиство и 40 лица кои се здобиле со тешки телесни повреди). Процесот на откривање, разјаснување и докажување на убиствата е макотрпен процес, кој што бара екипираност и стручен тим со богато оперативно искуство. Факт е дека секој поединечен случај е трагичен случај сам за себе, но од секој случај може да се извлече заклучок и искуство кои можат да се извлечат заклучоци за да не се повтори. Превентивното општествено реагирање за запирање и намалување на извршените убиства е неминовност, потребна е Стратегија за превентивно справување со убиствата со вклученост на младите и нивните семејствата, со широка општествена поддршка за справување со оваа тешка општествено негативна појава.

Кандидатката врз основа на сите индикатори од спроведеното истражување и направените анализи дава низа на препораки и тоа: бидејќи голем дел од населението поседува оружје да се воведат данок за поседување на оружје, зголемување на казните за нелегално поседување на оружје, продолжување на акцијата за доброволно предавање на оружје кое незаконски се поседува, преземање на посериозни мерки и активности во случаите на и најмали индиции и сознанија за семејно насилство од надлежните институции и тоа посебно на полицијата и центрите за социјална работа, а посебно како

препорака е воведување на посебно тестирање на младата популација со посебни тестови за агресивност и превентивно делување за намалување на агресивноста како значаен фактор за криминалност. Како неопходен документ за превенција од убиство кандидатката предлага Изработка на Стратегија по примерот на други држави кои имаат веќе такви документи.

На крајот од трудот кандидатката дава листа на користена домашна и странска литература, законски и подзаконски акти и Интернет извори.

ОЦЕНКА НА ТРУДОТ И ПРЕДЛОГ

Комисијата за оценка на докторскиот труд под наслов „**Криминалистички карактеристики на убиствата во Република Македонија**“ од кандидатката **Валентина Блажевска Андоновска**, внимателно ја прочита првичната верзија и писмено беа дадени одредени забелешки и предлози за подобрување на овој труд. Кандидатката имаше конструктивна соработка со сите членови на Комисијата и постапи по забелешките и ја изработи завршната верзија.

Кандидатката истражуваше тема која секогаш е актуелна, бидејќи се работи за кривично дело кое е насочено спрема животот на граѓаните, загрозен од друг, односно „лишување од живот“ на друго лице. Се работи за најтежок облик на криминал кој се извршува од повеќе мотиви, се користат повеќе средства на извршување, но иако се работи за најтешки кривично дело сепак во одредени ситуации постојат олеснителни околности кои влијаеле кај сторителите да посегнат по туѓ човечки живот. Токму, истражувањето на видовите убиства и нивните криминалистички карактеристики се предмет на истражување на кандидатката со цел добивање на индикатори за тоа какви убиства биле вршени во Република Македонија во истражуваниот период 2007 – 2017 година, кои се нивните криминалистички карактеристики врз основа на кои биле донесени правосилни судски пресуди, а законските казни се до доживотен затвор. Истражувањето на криминалистичките карактеристики е значајно од аспект на добивање на сознанија за тоа како и кои средства се искористени за вршење на убиствата, каде се извршуваат убиствата, кои се сторители, односот на жртвите и сторителот и истражување на специфичните криминални ситуации на убиства и самоубиства во еден кривично – правен настан.

Проучувањето на кривично – правните карактеристики на убиствата и облиците на убиства се во насока на проучување и осознавање на криминалистичките карактеристики на најтежките кривични дела кои се разликуваат врз основа на: начинот на негово извршување (*modus operandi*), криминална ситуација (*statue crime*), траги на кривичното дело, личноста на сторителот (*hominess crime*) и личноста на жртвата (*de victim Crème personality*). Криминалистичкото истражување преку обезбедување на докази за сите криминалистички карактеристики овозможуваат целосно расветлување на кривично – правните настани поединечно секој за себе, со истражување на доказите, нивна анализа и поврзување на односот **СТОРИТЕЛ – КРИВИЧНО ДЕЛО – ЖРТВА**. На сите криминалистички карактеристики е посветено доволно внимание од аспект на теоретско проучување и анализа на домашна и странска криминалистичка и литература од областа на кривичното право и криминологијата.

Докторскиот труд е изработен квалитетно, со почитување на насоките најпрво од страна на менторот, а потоа и од членовите на Комисијата за оценка во насока на изработка на квалитетен докторски труд кој ќе претставува една конзистентна целина од повеќе делови во кој се прикажани теоретските проучувања на кандидатката и прикажување на истражувачките резултати со што се потврдува остварувањето на целите на научното истражување. Кандидатката со направеното истражување добива сериозни индикатори кои укажуваат на специфичните криминалистички карактеристики на убиствата во Република Македонија во истражуваниот период и доаѓа до сериозни индикатори кои треба да побудат интерес од севкупната општествена заедница, а посебно од институциите на системот со цел анализа на податоците и анализа на заклучоците на кандидатката и нејзините препораки кои заслужуваат да бидат имплементирани како во законските решенија, така и во однос на процедурите и постапувањата на надлежните органи и институции. Посебно треба да се посвети внимание на развојот на општествената свест и свеста кај граѓаните дека најтешките кривични дела убиства со кои се загрозува човечкиот живот доведува до сериозни последици врз семејствата како на сторителите, така и на жртвите и всушност апкикативноста на трудот треба да се насочи кон сеопфатна превенција на овие криминални поведенија, а особено превенција во комуникацијата на граѓаните, бидејќи најголемиот број на убиствата произлегуваат од расправи по повод одредени проблеми во семејството како основна клетка на општественото живеење. Токму во препораките се согледува апликативноста на докторскиот труд.

Врз основа на погоре изнесеното, **Комисијата за оценка на докторскиот труд има чест и задоволство да му предложи на Наставно - научниот совет на Факултетот за безбедност - Скопје да го прифати овој Извештај и да формира Комисија за јавна одбрана на докторската дисертација со наслов: Криминалистички карактеристики на убиствата во Република Македонија од кандидатката Валентина Блажевска Андоновска и да се определи термин за јавна одбрана.**

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНКА

1. Проф. д-р Оливер Бачановиќ – член претседател с.р
2. Проф. д-р Светлана Николоска – член ментор с.р
3. Проф. д-р Борис Мургоски - член с.р
4. Проф. д-р Миодраг Лабовиќ – член с.р
5. Проф. д-р Неџат Корајлиќ - член с.р